

H.R. de Jong

Hendrik Roelof de Jong werd geboren op 20 oktober 1911 in het Friese dorp Heeg als derde van vijf kinderen in het gezin van Geert Hendrik de Jong en Zwaantina Anna Buffinga. Vader De Jong was in Heeg hoofd van de christelijke school. Op deze school volgde ook Henk zijn eerste onderwijs. In 1918 maakte het gezin een reuzensprong door van Heeg naar de hoofdstad te verhuizen. Vader De Jong kon promotie maken door hoofd te worden van de christelijke lagere school (de Oosterparkschool aan het 's-Gravesandeplein) in Amsterdam, waar Henk toen ook onderwijs ging volgen. Daarna ging hij naar het Gereformeerd Gymnasium aan de Keizersgracht. In september 1931 werd De Jong als student theologie ingeschreven aan de Vrije Universiteit. Hij behaalde het jaar daarop zijn propedeuse en mocht zich vanaf 1936 als kandidaat in de theologie manifesteren, gereed om een gemeente te dienen als predikant. Dat jaar 1936 was ook om een andere reden belangrijk voor De Jong: hij verloofde zich met Johanna Hieke Wiersma, die hij tijdens een schaatstocht had leren kennen.

Een gemeente vond De Jong evenwel niet snel, tot zijn groot verdriet. Hij uitte dit in een gedicht, getiteld 'Waarom moet ik toch wachten?' Het eerste couplet daarvan luidde:

Waarom moet ik toch wachten, Heer?
Waarom mag ik niet verder?
Gij blijft toch wel mijn Herder?
Is 't zoo beschikt tot Uwe eer?

Gelukkig bracht de kerkenraad van de Gereformeerde Kerk van Amsterdam enige verlichting door De Jong te benoemen tot hulpprediker, speciaal belast met de geestelijke zorg voor schippers. In 1938 ging ds. De Jong naar Leeuwarden, waar hij op 1 augustus aantrad als hulppredikant. Pas in 1940 kreeg hij een eigen gemeente. Na in december 1939 op tweemaal te hebben gestaan met kandidaat L. Doekes uit Kampen, kreeg hij een beroep naar Venlo dat hij eind december aannam. Voor zijn vertrek naar Venlo trouwde hij op 3 april 1940 met zijn verloofde Johanna Wiersma in Amsterdam.

Op 14 april van dat jaar, een maand voordat de *Wehrmacht* Nederland binnenviel, trad hij aan als predikant in de Gereformeerde Kerk van Venlo. In zijn intredepreek klonk de oorlog door: 'Is het geen waagstuk om in dezen tijd te spreken van God, dat Hij een Licht is en dat in Hem geen duisternis is? Want als de God, die hemel en aarde schiep zelf een Licht is, dan moet dat toch ook uitkomen in het werk Zijner handen. En daarover verkeereren juist velen in twijfel. De ellende, die over de wereld gekomen is, in de gruwelen van de oorlog, maakt niet de indruk dat er een God des Lichts bestaat.'

Aan veel preken kwam De Jong niet toe: ruim drie weken later was Nederland bezet. Aan een geregeld domineesbestaan kwam De Jong ook niet toe. Hij koos direct voor het verzet, al schreef ds. N. Buffinga in zijn naoorlogse necrologie

dat De Jong het illegale niet zocht maar dat het illegale werk hem zocht. Buffinga kon het weten: hij was niet alleen de broer van De Jongs in 1937 gestorven moeder, maar ook degene die hem bevestigde als predikant in Venlo. De Jong ontplooidde vanuit de pastorie aan het Mgr. Nolensplein een reeks van activiteiten. Die concentreerden zich vooral rond de hulp aan Joden die hij op alle mogelijke manieren uit handen van de bezetter trachtte te houden. Maar hij waarschuwde tevens tegen het Nederlands Arbeidersfront en de daaraan gelieerde Nederlandse Arbeidsdienst, die zich sterk maakten voor de Duitse oorlogsindustrie, ook al werd de jeugd werk in het Duitse rijk in versluisde termen aangeprezen. Hij kwam al snel in contact met de Landelijke Organisatie voor Hulp aan Onderduikers en vergaderingen daarvan vonden soms plaats in de studeerkamer van ds. De Jong. Van zijn voornemen zijn doctoralexamen te behalen en studie te maken van de 'ketterij' van de Griek Marcion kwam niets terecht. In het verzet, dat hem steeds meer in beslag nam, werkte De Jong nauw samen met rooms-katholieke geestelijken, waardoor een vorm van oecumenisch christelijk verzet gestalte kreeg, reden voor de bezetter om in 1944 fors in te grijpen.

In februari 1944 waren al verscheidene verzetsmensen, uit de kring waartoe ook De Jong behoorde, gearresteerd. Op zondagochtend 5 maart – dominee De Jong had tot diep in de nacht aan zijn preek voor de volgende ochtend gewerkt – stonden de Duitsers om zes uur in de ochtend met een overmacht voor de deur. De Jong wist halsoverkop te vluchten. In Venlo (en omstreken) blijven kon niet meer. Hij dook onder in Amsterdam bij een tante, maar hield zich niet gedeisd. Integendeel, ook in de hoofdstad ontplooidde De Jong tal van verzetsactiviteiten, variërend van hulp aan Joodse onderduikers tot werkzaamheden voor *Trouw*, waar hij via zijn broer Roelf bij betrokken raakte. Hij onderhield ook contacten met het Nationaal Steunfonds, dat het verzet financierde. In contacten bleef ds. De Jong zijn beroep en roeping trouw. Hij wenste de geestelijke verzorging op zich te nemen van alleenstaande onderduikers en vertelde zijn oom Buffinga eens dat hij veldprediker bij de knokploegen en de Binnenlandse Strijdkrachten wilde worden.

Zijn verbinding met het verzet zou De Jong noodlottig worden. Samen met Walraven van Hall, na de oorlog ook wel 'premier' van het verzet genoemd, toog De Jong als afgevaardigde van *Trouw* op 27 januari 1945 naar een vergadering van het Landelijk Werkcomité der Illegaliteit, een overkoepelend orgaan van leidinggevend van de belangrijkste Nederlandse verzetsorganisaties. De vergadering vond plaats aan de Leidschegracht 13-15 in Amsterdam. De Duitsers hadden lucht gekregen van de vergadering nadat ze daags tevoren een verzetsman arresteerden en diens agenda aantroffen. Alle aanwezigen werden gevangengenomen.

Over zijn gevangenschap in het Huis van Bewaring aan de Weteringschans was lange tijd weinig bekend, al was er kort na de arrestatie wasgoed voor hem afgegeven en geaccepteerd, wat als bewijs diende dat De Jong daar verbleef. Zijn vrouw 'Joop' Wiersma vernam in 1970, tijdens een jubileumbijeenkomst van de Nederlandse Christelijke Vrouwenbond te Bedum ter gelegenheid van 25 jaar bevrijding, van een daar sprekende predikant die kortstondig samen met De Jong had vastgezeten, hoe standvastig haar man aan het geloof had vastge-

houden. ‘k Wil u, o God, mijn dank betalen. U prijzen in mijn avondlied’, zong De Jong, ook al schreeuwden de Duitse bewakers hem toe dat hij zijn ‘Maul’ moest houden.

Op 12 februari 1945 werd De Jong, samen met zeven anderen (onder wie Walraven van Hall), uit het Huis van Bewaring aan de Weteringschans gehaald en afgevoerd naar Haarlem. Hun plotselinge executie was een vergelding voor een schietpartij door het plaatselijke verzet, dat na een overval stuitte op een controlepost en daarbij een Duitse onderofficier dodelijk verwondde. Inwoners van de stad werden gedwongen toe te kijken tijdens de executie bij de Jan Gijzenbrug. Een van hen raapte een briefje op dat De Jong vlak voordat hij werd doodgeschoten had laten vallen. Het duurde even voor het via twee gereformeerde predikanten terecht kwam bij de vrouw voor wie het bedoeld was: ‘Joop’ Wiersma. Zij tastte na de executie nog enkele dagen in het duister over zijn lot. Op 16 februari 1945, enkele dagen na de executie, werd nog weer wasgoed naar de gevangenis gebracht. Die vrijdag werd door een inspecteur van politie inzage verschaft in het dossier. Dat maakte onomstotelijk duidelijk dat De Jong enkele dagen eerder gefusilleerd was. Dezelfde dag bereikte haar wel het laatste levensteken van haar man. Uit het briefje sprak niet alleen diepe liefde voor zijn vrouw maar ook een diep geloof in een hiernamaals: ‘Lieve Joop, dank voor al je liefde. God zij je nabij. Tot weerziens bij Jezus.’ De Jong werd begraven in een provisorisch graf in de duinen van Overveen en later herbegraven op de Erebegraafplaats in Bloemendaal.

N. Buffinga, *De krijg is des HEEREN. Levensschets van ds. Henk de Jong*. VDM serie IV (Amsterdam 1946).

Sam Zwemer, *De krijg is des HEEREN*. Ds. H.R. de Jong (1911-1945). Scriptie bij de werkgroep War, Religion and Resistance VU Community 1940-1945, 2014.